

YAHUDİLERİN FİLİSTİN'E YERLEŞTİRİLMELERİYLE İLGİLİ OLARAK II. ABDÜLHAMİD'E 1879'DA SUNULAN LÂYİHA*¹

Prof. Dr. BAYRAM KODAMAN — Yrd. Doç. Dr. NEDİM İPEK

Bilindiği gibi Yahudiler yüzyıllar boyunca sürgün hayatı yaşamış bir toplumdur. M. Ö. 586'da önce Babil'e sürülmüşlerdir. II. ve IV. asırlarda ise Romalılar ve Hıristiyanlar tarafından ikinci defa ülkelerinden kovulmuşlardır. Böylece, Yahudiler için "*Diaspora*" hayatı başlamış ve bunun neticesinde de Asya, Avrupa ve Afrika kıtalarına dağılmışlardır. Ancak gittikleri pek çok yerde, özellikle Hıristiyan ülkelerinde daima ikinci sınıf vatandaş muamelesi görmüşler ve horlanmışlardır. İş bununla da kalmamış, 1290'da İngiltere'den, 1394'de Fransa'dan (kısmen), 1492'de İspanya'dan, 1496'da ise Portekiz'den tamamen kovulmuşlardır. Bu baskılar ve sürgünler sonunda pek çok Yahudi Doğu Avrupa'ya ve bilhassa Osmanlı İmparatorluğu'na sığınmıştır.² Demekki, *Rönesans* ve *Reform* gibi hareketler de Yahudilerin durumunu düzeltmeye yetmemiştir. Nihayet XVIII. yüzyıla, yani *Aydınlanma Çağı*'na geldiğinde Yahudilerin durumunda kısmî bir iyileşme başladı. 1789 Fransız İhtilâli'nde ilân edilen ve *hürriyet, eşitlik, kardeşlik* ilkelerini ihtiva eden *İnsan Hakları Evrensel Beyannâmesi*'yle açılan liberalizm çağı Yahudilere hukukî, iktisadî ve dinî haklar sağlamıştır. Bununla birlikte, Avrupa kamuoyu Yahudilere karşı önyargılarını tamamen terk etmemiştir. Nitekim, liberalizmin *rasyonel* (akılcı) ve *maddeci* görüşü yanında *duygu* ve *manâya* önem veren düşünce akımlarının canlandığı *milliyetçilik, hattâ ırkçılık teorilerinin ön plâna çıkmasıyla, Avrupa'da Yahudiler için yine zor günler başlamış oldu.*³ Bu gelişmeler sonunda, *laiklik* sayesinde Yahudilere karşı azalmış gibi görünen dinî düşmanlık yerini, milliyetçili-

* Bu lâyiha ile ilgili bir bildiri, Bayram Kodaman tarafından Osmanlı Öncesi ve Osmanlı Araştırmaları Uluslararası Komitesi X. Sempozyumu (31 Ağustos-5 Eylül 1992)'na sunulmuştur.

¹ *Başbakanlık Arşivi (BA), Meclis-i Mahsûs*, Nr. 3114, Lef. 2: Laurence Oliphant'ın Lâyihası.

² *Atlas Historique*, (Stock Yayınları) Paris, 1968, s. 151, 337.

³ Mim Kemâl Öke, *Kutsal Topraklarda Siyonistler ve Masonlar*, İstanbul, 1990, s. 23-30.

ğin ve ırkçılığın devreye girmesiyle siyasî, sosyal ve iktisadî yönü ağır basan Yahudi aleyhtarlığına bırakıyordu. Böylece Fransa, Almanya, İngiltere, Avusturya, Polonya ve Rusya gibi Hıristiyan ülkelerde teoriye dayandırılan, örgütlerce desteklenen siyasî bir Yahudi düşmanlığı başlatılmış oldu. Bunun sonucu, Avrupa'da halledilmesi gereken önemli bir *Yahudi Meselesi* ortaya çıktı.

Avrupa'nın bu meseleyi çözmesi gerekiyordu. Ama nasıl? Akla gelen çözüm yollarından bazıları şunlardır: *Asimilasyon*, *yok etme* (soy kırımı), baskı ve zulüm uygulayarak kaçmalarını sağlama ve nihayet *sürgün*. Bunlardan asimilasyonun netice vermeyeceğine inanılıyordu. Soykırım ise biraz imkansız görünüyordu. Baskı ve zulüm uygulandı ise de dünya kamuoyunda tepkilere yol açtı. O halde en iyi yol, Yahudileri toptan bir yere sürmek idi. Ama nereye? Afrika'daki Uganda'ya mı? yoksa, Osmanlı sınırları dahilinde bulunan Filistin'e mi? Uganda'yı Yahudiler istemedi. Bu durumda geriye Filistin kalıyordu. Bu çözüm yolu hem Yahudilere hem de Düvel-i Muazzama'ya uygun görünüyordu. Zira, *hasta adam* olarak nitelendirdikleri Osmanlı İmparatorluğu nasıl olsa dağılmaya veya ölmeye yüz tutmuştu. Onun mirasından ayrılacak bir toprak parçasına Yahudilerin yerleştirilmemesi için önemli bir engel görünmüyordu.

Siyasî Siyonizm: Avrupa'daki Yahudi aleyhtarlığı karşısında Yahudilerin, özellikle Yahudi aydınların durumuna da bakmakta mutlaka zaruret vardır. Bilindiği üzere, yirmi asırlık bir sürgün döneminde Yahudiler *dinî Siyonizm*⁴ inancını ve umudunu daima muhafaza etmişlerdir.⁵ Ancak, Avrupa'da ortaya çıkan Yahudi aleyhtarlığının kökeninde tarihten gelme bir Musevî düşmanlığı olduğu biliniyordu. Ayrıca, dinî bir zemine oturtulmuş bir idealin (dinî Siyonizm) Avrupa kamuoyuna pek hoş gelmeyeceği, dolayısıyla bu idealin gerçekleşmesi için Avrupa'nın destek vermeyeceği de Yahudi aydınları tarafından görülüyordu. O halde, Siyonizm dinî hüviyetinden soyutlamak ve çağın icabına göre siyasî ve millî hüviyet ve görünüm kazandırmak lazımdı. Zira, XIX. yüzyıl, milletler ve milliyetçilik çağıydı. Dolayısıyla, Yahudi aydınları politik faaliyetlerini dinî cemaat zemininde değil, etnik veya millî cemaat yani millet zemini üzerinde yürütmelerinin, hedeflerine varma açısından daha çağdaş bir yaklaşım olacağına inani-

⁴ Kudüs'ün kurulduğu tepenin adıdır. Sion tepesi, Kutsal Kudüs şehrinin ve Musevîliğin sembolü olmuştur. Bir gün bu tepeye dönüleceği inancı bütün Yahudilere hâkimdi.

⁵ André Chouraqui, *L'Etat d'Israël*, (Que Sais-je), Paris 1967, s. 15.

yorlardı. Bunun için ise, ilmî ve siyasî yayın yoluyla propaganda ve siyasî örgütlenme şarttı. Zira, Yahudi meselesini enternasyolize ve politize ederek diplomasi sahasına intikal ettirmenin önemli yollarından biri bu idi. Bu takdirde, Avrupa'nın diplomatik ve entellektüel çevrelerine, Yahudi milletinin olduğu, dolayısıyla bir vatana ve devlete ihtiyaçları bulunduğu ve bu ihtiyaç giderildiğinde, yani Yahudilere bir *yurt* te'min edildiğinde, Avrupa için *Yahudi Meselesi*'nin ortadan kalkacağı kolaylıkla anlatılabilirdi. Nitekim, bu yolla Yahudiler kendilerinin millet olduğunu Avrupa'ya kabul ettirdiler. Şimdi sıra önce *yurt* yani *vatan* edinmelerine, sonra devlet kurmalarına gelmişti. Vatanları nere olacaktı? Bu sorunun cevabı şüphesiz Filistin'dir. Ancak, diplomatik ve politik faaliyetlerine dayanak teşkil edecek şekilde Filistin'de ne toprakları ve ne de nüfusları vardı. Bu iki temel unsuru Filistin'de temin etmek için ise takip edilecek yol şu idi:

1 — Osmanlı Devleti'ni, çeşitli yollarla ikna ederek Yahudilerin Filistin'e göçetmelerine razı etmek.

2 — Bu olmazsa Avrupa devletlerinin baskısıyla Bâbiâli'yi, Yahudi göçmenleri Filistin'e kabule zorlamak.

3 — Bu iki yol sonuç vermez ise, gizli ve kaçak yollardan Filistin'de toprak satın almak ve Yahudi muhacirleri bir an evvel yerleştirmek.

Bu yolların üçü de değişik tarihlerde ayrı ayrı veya birlikte, 1840'da Şam'da Hıristiyanların Yahudileri katl etmelerinden itibaren uygulamaya konulmuştur. Nitekim, Yahudileri Filistin'e yerleştirmek amacıyla çeşitli projeler hazırlanmış ve hattâ Bâbiâli'ye takdim edilmiştir. Muhtemelen bu projelerin ilki, 1879 yılında II. Abdulhamid'de takdim edilen *Laurence Oliphant*'ın layihasıdır.⁶

Laurence Oliphant ve Projesi: Laurence Oliphant'ın kimliği de ilgi çekicidir. L. Oliphant, 1829 yılında Güney Afrika'da İngiliz sömürgesi Kap'ta doğmuştur. İngiltere'de yazarlık, avukatlık, gazetecilik, diplomatlık ve milletvekilliği görevlerinde bulunmuştur. Aynı zamanda önemli seyyahlardan biridir. Bir ara Amerika'da Hıristiyan mistiği olarak bulunmuştur. 1865'te Muhafazakâr Parti'den Parlemantoya girmiştir. 1882 yılında karısıyla bir-

⁶ Mim Kemâl ÖKE, yukarıda adı geçen eserinde Laurence Oliphant'ın Museviler Filistin'e yerleştirmek amacıyla Bâbiâli'ye başvurduğundan bahsetmekte, ancak sunduğu layihadan ve muhteviyasından söz etmemektedir. Kendisine sordüğümüzda ise, söz konusu layihayı görmediğini belirtmiştir. Baktığımız pek çok eser de elimizde bulunan layihadan bahsetmemektedir.

likte göçmen sıfatıyla Osmanlı memleketinde bulunan Hayfa'ya yerleşip siyonizmin kurucuları arasında yer almıştır.⁷ Görüldüğü gibi L. Oliphant, oldukça ilginç ve maceralı bir hayat yaşamış ve 1888'de ölmüştür.⁸

L. Oliphant, Berlin Kongresi'nden (1878) bir yıl sonra Yahudi göçmenlerin Filistin'e yerleştirilmesiyle ilgili layihasını II. Abdülhamid'e takdim etmiştir. Bu layihada, Yahudilerin Arz-ı Filistin'e⁹ yerleştirilmeleri teklif ediliyordu. Layihanın başında dört gerekçe bulunmaktadır:

1 — Anadolu ve Rumeli Yahudileri için Filistin'de bir göçmen merkezi kurulmalıdır. Burası, Berlin Andlaşması'nda bahsedilen Yahudiler için de bir iltica yeri olacaktır. Bu durumun gerçekleşmesi halinde Yahudiler hem zulüm ve adaletsizlikten kurtulacaklar ve hem de Düvel-i Muazzama için gaile olmaktan çıkacaklardı.

2 — Boş ve verimli arâzînin bulunduğu Filistin'de ziraatı geliştirmek, bedevi Arapları medenileştirmek ve asayişî te'min etmek için Yahudileri yerleştirmek lâzımdır. Avrupalı devletlerin ve Avrupa'daki Yahudilerin sermaye ve teknik yardımları sayesinde Yahudi göçmenler bölgede sanayi, ziraatı ve sanatı geliştirebilir. Ayrıca Müslüman göçmenler de iskân edilebilir.

3 — Devlet hazinesi, muhacirlere verilecek arâzînin karşılığı olarak külliyetli miktarda bir para alacaktır. Ayrıca, göçmenlerin idaresi için bir kumpanya teşkil edilecektir.

4 — Filistin'deki ıslahat ve uygulamaların faydası görüldüğünde, aynı usûllerin diğer vilâyetlerde de uygulanabileceği muhakkaktır. Böylece devletin vergi gelirleri artabilecektir.

Görüldüğü üzere, Yahudi göçüne izin verildiği takdirde bölgeye sermaye ve teknoloji akışı olacak, bunun neticesi verim ve vergi artışından

⁷ Ercüment KURAN, "Laurence Oliphant'ın The Transcaucasian campaign of the Turkish Army Under Ömer Pasha Başlıklı eserine göre 1855 yılında Doğu Karadeniz kıyısında Siyasî ve Sosyal Durum" *İkinci Tarih Boyunca Karadeniz Kongresi Bildirileri* (Uluslararası) (Kongres International sur la Mer Noire), Samsun 1990, s. 98-102.

⁸ L. Oliphant hakkında geniş bilgi için bkz. "Laurence OLIPHANT", *La Grande Encyclopédie*, Paris, XXV, 347-348.

⁹ Osmanlıların Arz-ı Filistin dedikleri bu bölge üç coğrafi bölgeye ayrılmaktaydı. Akka (Galile), Nablus (Belka, Samasya, Batı Şeria) ve Kudüs (Yudea)'dır. Kudüs 1887'de merkeze bağlı müstakil bir mutasarrıflık haline gelirken Akka ve Nablus sancakları 1888'de Beyrut vilâyetine bağlanmıştır.

hazine istifade edecektir. Nihayet faydası görüldüğünde aynı usûller diğer vilâyetlerde de uygulanarak devletin gelirlerinde önemli bir artış sağlanacaktır. Bu teklif ve gerekçeler, Bâbiâli'yi ve II. Abdülhamid'i ikna edebilecek nitelikte görülmüştür. Zira, 1879 yılında Osmanlı Devleti'nin malî durumu ve ıslâhât ihtiyacı dikkate alınırca, bu tekliflerin oldukça cazip olduğu muhakkaktır.

L. Oliphant'ın layihasında, dört maddelik girişten sonra 33 maddelik ayrıntılı bir uygulama plânı yer almaktadır. Buna göre:

1 — Filistin topraklarına göçmen yerleştirmek amacıyla "*Arz-ı Filistin'de İskân-ı Muhâcirîn Osmanlı Kumpanyası*" adıyla merkezi İstanbul'da olmak ve Avrupa'da şubeler açmak üzere Padişahın himayesinde bir teşkilât kurulacaktır.

2 — Bâbiâli, kumpanyaya Belka Sancağı'nın Ürdün ile Darbü'l hac (?) arasında bulunan topraklardan 4.356.000 dönüm arâzîyi taksitle satmayı taahhüd edecektir. Kumpanya bu arâzîyi istediği gibi satmaya, mübadele veya ipotek etmeye yetkili olacaktır. Öte yandan, Bâbiâli, kumpanya'ya teklif etmeksizin başka bir şahsa veya kumpanyaya arâzî satmayacaktır. Satması halinde kumpanya'ya rüchan hakkı tanıyacaktır.

3 — Kumpanya, satın alacağı arâzînin orman, bina ve madenlerini tasarrufunda bulunduracaktır. Bu madenler, hususi bir nizamâtla idare edilecektir. Öte yandan, kumpanya, *Hayfa-Taberiya-Lût Gölü* arasında bir demiryolu inşa edecektir. Buna karşılık demiryolunun her iki tarafında bir kilometrelik arâzî ve bölgedeki boş ve harabe hâline gelmiş köyler kumpanya'ya verilecektir.

4 — Kumpanya'ya devredilecek arâzîde Suriye vilâyetine bağlı ayrı bir mutasarrıflık kurulacaktır. Bu idarî birimin müdür, muhasebeci ve mal müdürü gibi kamu görevlileri göçmenler tarafından seçilecek ve Bâbiâli'ce tasdik olunacaktır.

5 — Mutasarrıflık dahilinde yerleşen göçmenler, tâbiyeti hangi milletten olursa olsun Osmanlı vatandaşı kabul edilerek devlet hizmetinde ve sair yerlerde istihdam olunacaklardır. Göçmenler, Osmanlı kanun, muahedat ve mahkemelerine tâbi olacaklardır. Bu bölgedeki mahkemelerde görülen davâlarda bir üst mahkemeye itiraz hakkı tanınmayacaktır. Kumpanya, göçmenleri teftişe, tard ve tebîde yetkili olacaktır. Öte yandan, bölgenin yerli ahâlisi de Kumpanya'nın idaresine geçecektir. Göçmen top-

luluğunun umumî asayışı, kendi aralarından seçilecek olan mutasarrıfa bağlı piyade ve süvari kuvvetince te'min edilecektir. Bu askerî birliğin kumandanlığına kumpanya ve mutasarrıfın üzerinde ittifak ettiği bir kişi tayin edilecektir. Göçmenler iki sene müddetle askerlik hizmetinden veya bedel-i nakdîden muaf tutulacaktır.

6 — Kumpanya, göçmenlerin yerleştiği bölgelerde her türlü islahât ve bayındırlık hizmeti yapabilecek, lüzum göreceği miktarda vergi alabilecektir. Buna mukabil, Osmanlı Devleti'nin bölgeden te'min ettiği geliri 12 sene müddetle Osmanlı maliyesine ödeyecektir. Bu müddetin bitiminde emlak ve ağnam resminin tediyesine devam edilecektir.

7 — Emlâk, maden, orman, biçilmemiş mahsulat, çiftlik edevâtı ve saire mukabilinde faiz nizamı ile borç vermek gibi Ziraat bankalarına mahsus olup şartnâmede tayin olunacak muameleyi icra eylemek üzere bir *Ziraat Sandığı* kurulması hususunda Bâbîâli, kumpanya'ya izin verecektir.

8 — Kumpanya ile devlet arasındaki yazışmaların Fransızca veya İngilizce yapılmasına izin verilecektir.

9 — Bâbîâli ile Kumpanya arasındaki anlaşmazlıklar tarafların tayin edeceği iki temsilci tarafından hal edilecektir.

33 maddelik bu plândan Düvel-i Muazzama'nın, özellikle İngiltere'nin Siyonist teşkilâtlarının, Yahudi muhiplerinin haberi olduğu muhakkaktır.¹⁰ Bu çevreler 1492'de olduğu gibi, Yahudileri yine Türk devletinin müsamahasına dayanarak Filistin'e yerleştirmeyi düşünüyorlardı. Bu plânın gerçekleşmesiyle evvelâ Avrupa, Yahudilerden ve Yahudi meselesinden kurtulacak, sonra Yahudiler bir vatana, ileride muhtemelen bir devlete kavuşacak ve nihayet Avrupa Osmanlı işlerine veya Ortadoğu meselelerine müdahale hakkı elde edebileceği yeni bir etnik veya dinî bir toplumu Filistin'e yerleştirmiş olacaktı. Demek ki, plânın uygulanmasında Avrupa'nın ve Yahudilerin yararı olduğu şüphesizdi. Özellikle Batılı devletler, Osmanlı İmparatorluğunu parçalamak ve kendi menfaatlarını koruyabilmek için nasıl Sırp'lardan, Bulgar'lardan, Rum'lardan ve Ermenilerden istifade etmiş ise aynı şekilde Yahudilerden de faydalanmayı düşündükleri muhakkaktır. Yahudiler de Avrupa'nın bu zaafından yararlanarak kendilerine bir vatan ve devlet kurmak istemişlerdir. Böylece batı bir taşla iki kuş, Yahudiler ise pek çok taşla bir kuş vurmuş olacaktı.

¹⁰ "Oliphant Laurence", *Ana-Britannica*, XVII, İstanbul 1989, s. 94-95.

Osmanlı Devleti ve Laurence Oliphant'ın Plânı: II. Abdülhamid, İmparatorluk dahilinde bulunan boş arâzilere muhacir yerleştirilmesine taraftardı. Ancak, göçmenlerin münhasıran Filistin topraklarına yerleştirilmesi fikrine karşı çıkıyordu. Çünkü o, böyle bir plânın uygulanması halinde, ileride Filistin topraklarında müstakil bir Yahudi devletinin kurulabileceği görüşünde idi. Bununla beraber, 9 Ekim 1879 tarihli iradesiyle L. Oliphant'ın layihasını, müzakere edilmek üzere Sadrazam'ın başkanlığında Dahiliye, Adliye ve Ticaret nazırlarından oluşan özel bir komisyona havale etmiştir.¹¹ Bu komisyonda ne konuşuldu, ne gibi kararlar alındı bilemiyoruz. Buna dair elimizde bir belge şimdilik yoktur. Ancak, aynı konunun 9 Mayıs 1880 tarihinde *Meclis-i Vükelâ*'da tartışıldığını biliyoruz. Meclis-i Vükelâ'da, L. Oliphant'ın plânı uygulandığı takdirde, *Belka* Sancağı'nda müstakil bir idarenin kurulacağı, bölgede Arap aşiretleriyle Yahudi muhacirleri arasında düşmanlığın doğacağı, neticede önlenmesi mümkün olmayan hadiselerin çıkabileceği görüşü ağır basmıştır. Bu sebeplerden ötürü İngiliz parlamenti L. Oliphant'ın teklifi reddedilmiştir.¹²

Bu esnada, Avrupa ve Rusya'da Yahudi aleyhtarlığı şiddetlenmiş ve Yahudilere karşı yapılan saldırılar tahammül sınırını aşmıştır. Bunun üzerine Avrupa ve Rusya'da bulunan Yahudiler göç etmeye başladılar. "*Aliyah*" adı verilen bu göçlerin ilk dalgası 1881-1891 tarihleri arasında olmuş ve takribî 145.000 Yahudi, Rusya'yı terk ederek başka ülkelere göç etmiştir. İkinci göç dalgası 1892'de Yahudilerin karşılaştığı yeni baskılar sonucunda ortaya çıkmıştır. Nitekim, Doğu ve Güney-Doğu Avrupa ülkelerinden 500.000 kadar Yahudi Amerika, İngiltere, Kanada ve Osmanlı topraklarına göç etmeye başlamıştır.¹³

Türk topraklarına yerleşmek isteyen göçmenler iki kısımdır. Birinci grup, Osmanlı tâbiyetinde olanlar; ikinci grup ise ecnebî devletlerin tâbiyetinde olan Yahudi göçmenleridir. Bâbîâli, Osmanlı tâbiyetinde olan Yahudilerin Türk topraklarında yerleşmesini kabul ediyordu. Meselâ, Akkerman ve Kalas'tan gelen Yahudi göçmenlerin Hüdavendigâr, Aydın ve İzmir vilâyetlerinde müteferrik olarak yerleştirilmeleri benimsenmişti.¹⁴ Oy-

¹¹ BA, *İrade-Dahiliye (İD)*, Nr. 64344/5, Lef.1: 9 Ekim 1879 tarihli hususi irade.

¹² BA, *Meclis-i Mahsus (MM)*, Mr.3114, Lef.1: Meclis-i Vükelâ Mazbatası.

¹³ Fahir Armaoğlu, *Filistin Meselesi ve Arap-İsrail Savaşları (1948-1988)*, Ankara 1989, s. 13-14.

¹⁴ BA, *MM*, Nr. 3966, Lef.1: 25 Ekim 1887 tarihli irade.

sa, Yahudiler Filistin'e veya Filistin'e yakın bölgelere yerleşmeyi arzu ediyorlardı.

1881 yılında Yahudi göçü başlayınca, Yahudi göçmenlerinin bir kısmı Filistin topraklarında mesken tutmaya çalışmıştır. Bu durumu siyasî ve sosyal açıdan uygun bulmayan Osmanlı Devleti, Yahudi göçmenlerini Filistin'e yerleştirmeme kararına varmıştı. Bunun üzerine Yahudi göçmenleri, bu bölgeye yakın Türk sancak ve vilâyetlerine gitmeye çalışmışlardır. Meselâ, Eflâk'tan göç eden üç-dört yüz hane ecnebî uyruklu Yahudi, Osmanlı tâbiyetini kabul etmek suretiyle Suriye topraklarında yerleşmeye çalışmıştır.¹⁵

Yahudilerin Filistin ve Suriye topraklarına yerleşmesini önlemek amacıyla, Bâbiâli'nin izini olmaksızın Yahudi göçmenlerinin kabul edilmemesi, izinsiz Suriye vilâyeti limanlarına gelenlerin vapurlardan indirilmeksizin geri gönderilmesi, Akka'ya gelenlerin başka bölgelere sevk edilmesi, Bâbiâli'nin tasdiki olmaksızın hiç kimsenin Osmanlı tâbiyetine kabul edilmemesi, mirî arâzînin ecnebilere ve tâbiyeti tasdik olunmamış kişilere satılması, bu hususlara riayet etmeyen *Defter-i Hakanî* memurlarının mesûl tutulması kararlaştırıldı. Bu hususlar tamamen vilâyetlere tebliğ edildi.¹⁶ Öte yandan Yahudilerin bölgeye yerleşmesine engel olmak, asayişî sağlamak ve bölgede artan yabancı nüfusa karşı bir denge unsuru olmak üzere bölgeye önemli miktarda Rumeli ve Kafkas göçmeni yerleştirilmeye çalışılmıştır.¹⁷

Bu gibi tedbirlerle Yahudilerin Filistin'e gitmeleri yasaklanınca, Yahudiler, Hac bahanesiyle bölgeye gelmeye çalışmışlardır.¹⁸ Kendilerine Hacı süsü vererek Filistin'e girmeyi başaranlar daha sonra izlerini kaybettirmeyi başarmışlardır. Bunun üzerine Bâbiâli, yeni bir önlemler paketini uygulamaya koydu. Buna göre, Osmanlı temsilciliklerinde pasaportlarını vize et-

¹⁵ BA, *Yıldız Arşivi Sadaret Resmî Maruzat (YA-Res)*, Nr. 17/49, Lef.2: Meclis-i Vükelâ Mazbatası (2 Ekim 1882).

¹⁶ BA, *Ayniyat Defteri (AD)*, Nr. 1277/169: Dahiliye Nezaretine Tezkire, (1 Ocak 1882); BA, *YA-Res*, Nr. 17/49, Lef. 2.

¹⁷ Nedim İpek, *Rumeli'den Anadolu'ya Türk Göçleri 877-1890*, (TTK tarafından basılmaktadır.) İstanbul 1991, s. 302.

¹⁸ Aslında bölgeye bu yolla daha önce gelenler olmuştur. Gelen Hacı adaylarının bir kısmı büyük devletlerin himayeciliğinde buralara yerleşme yolunu tutmuştu. Bu durum şehirlerdeki gayr-i müslim nüfusun artmasına vesile olmuştur. Bkz. Alexander Schölch, *Palastina im Umbruch 1856-1882*, Stuttgart 1986, s. 111, 115.

tirmeyenler, Hacı adayı dahi olsalar Filistin'e giremeyecekler ve Hacı adaylarından dönüşlerinde iade edilmek üzere büyük ölçüde bir depozite alınacaktır.¹⁹ Alınan bu tedbirlere rağmen Yahudilerin Kudüs'e gelmeleri önlenememiştir. Bu yolla her hafta Kudüs'e gelenlerin sayısı 150 kişiyi buluyordu. Hacı olmak bahanesiyle gelenlerin ileride bölgeden çıkarılmasının zorlaşacağı görüşünde olan II. Abdülhamid, konunun *Meclis-i Vükelâ*'da acilen görüşülmesini istedi.²⁰ Meclis-i Vükelâ ise, Hacı adaylarının en fazla üç ay ikamet etmelerini ve daha fazla kalanların mahallî otoritelerce bölgeden çıkarılmalarını kararlaştırdı.²¹

Bâbîâlî'nin aldığı tedbirlere rağmen gizli ve kaçak yollardan Filistin'e gelenler, yerli ahâliye değerinden fazla para vermek suretiyle arâzî satın almaya başladılar.²² Mevcut Arâzî Kanunnâmesi'nde Yahudilerin toprak satın almalarını yasaklayan herhangi bir hüküm yoktu. Bu kanunun ikinci maddesine göre, ecnebîler mülkiyet hakkına sahip olduklarından toprak satın alabilirlerdi. Kısacası bu hususta ecnebi-Osmanlı ayırımı yoktu. Ancak, Mart 1883 tarihinde kanunun ilgili maddesi değiştirilmek suretiyle ecnebi uyruklu Yahudilerin emlak satın almaları yasaklandı.²³ Bu husus Suriye ve Beyrut vilâyetleriyle Kudüs mutasarrıflığına tebliğ edildi.²⁴ Fakat, Osmanlı tâbiyetinde olan Yahudilerin benzer bir kısıtlamaya tabi tutulmaması ve İngilizlerin Yahudiler adına arâzî satın almaları gibi sebeplerden dolayı Yahudilerin Filistin'e yerleşmeleri önlenemiyordu.

Sonuç: Avrupa'daki Yahudi düşmanlığı, Siyonizmin hedefleri, Avrupa'nın emperyalist niyetleri ve Osmanlı İmparatorluğu'nu parçalama arzularını bir araya gelince önce bir Yahudi meselesi çıkarılmış, daha sonra bunu halletmek için Yahudilerin Filistin topraklarına yerleştirilmesi meselesi gündeme getirilmiştir. Bu konunun müteşebbisleri *Düvel-i Muazzama* ile *Siyonist* teşkilatlardır. Osmanlı Devleti bu meselede zorla taraf yapılmıştır. Dolayısıyla kendini savunmak durumunda bırakılmıştır. II. Abdülhamid'in devlet ve hakimiyet anlayışı, Müslüman Araçların tepkileri Yahudilerin münhasıran Filistin'e yerleştirilmelerine mani olmuştur. Bu demek değildir ki, Osmanlı Devleti Yahudileri istemiyordu. 1492'de Avrupa'nın zulmünden kaçan Yahudileri kendi topraklarına kabul eden Osmanlı Dev-

¹⁹ Mim Kemâl Öke, *Aynı eser*, s. 92.

²⁰ BA, İD, Nr. 96899: 2 Ağustos 1891 tarihli hususi irâde.

²¹ BA, İD, Nr. 96898: 4 Ağustos 1891 tarihli irade.

²² BA, İD, Nr. 96900: 5 Ağustos 1891 tarihli irade.

²³ Mim Kemâl Öke, *Aynı eser*, s. 96.

²⁴ Akr (Acre) İngiltere ve ABD'de kullanılan arazi ölçüsü birimi. 4047 m²'ye eşittir.

leti, XIX. yüzyılın ikinci yarısında Avrupa'dan kovulmak istenen Yahudileri de Anadolu'da ve Irak'ta bizzat kendi göstereceği bölgelere yerleşmeleri şartıyla kabule hazırды. Ancak, Filistin'de bizzat kendi iradesiyle yeni bir huzursuzluk kaynağı yaratmamak için Yahudilerin toptan Filistin topraklarına yerleşmesini arzu etmemiştir. Ayrıca, XIX. yüzyılın son çeyreğindeki sosyal ve siyâsî şartlarıyla 1492'nin şartlarının bir olmadığı unutulmalıdır. 1492'de Osmanlı Devleti, kendi iradesiyle Yahudi göçmenlerini kabul etmiştir. 1879-1892'de ise Bâbîâli'ye zorla empoze edilmek istenmiştir. Dolayısıyla Bâbîâli, Düvel-i Muazzama'nın ve Siyonist teşkilâtlarının işbirliğinden korkmuştur. Öte yandan, Bâbîâli, Rumeli ve Kafkas göçmenlerini de iskân politikası gereği müteferrik olarak yerleştirmişti. Bu sebeplerden dolayı Laurence Oliphant'in plânı Osmanlı Devleti'nce kabul edilmemiştir.

1908 yılında Filistin'de yaşayan Yahudi nüfusu göçmen akınları sayesinde, 1876'ya kıyasla üç misli artmış ve 80.000'e yükselmiştir. Bu arada Siyonistler 40.000 dönüm toprak satın almışlar ve 33 yerleşim merkezi kurmuşlardır. Yukarıda açıklanan tedbirlere rağmen Yahudiler "*Arz-ı Filistin*"e girebilmişlerse bunun nedeni Avrupa'nın Siyonistler lehine Bâbîâli'ye müdahale etmesi ve siyâsî nüfuzlarını kullanarak kısıtlama ve yasakları uygulanamaz hale getirmeleridir.

LAURENCE OLIPHANT'IN LAYİHASI

Evvelâ: Arâzî-i Filistin'de Anadolu ve Rumeli Yahudileri için bir merkez-i hicret ihdâs olunmak. Burası Berlin Mu'âhede'sinin azâd etmiş olduğu Yahudiler için dahi bir melce' olur. Ve Yahudiler orada mezâlîm ve ta'addiyâtından masûn oldukları ve Mu'âhede-i mezkûreyi imzâ eden devletler için gavâil-i cedîde ika' etmek tehlikesi olmadığı hâlde sermâyelerine bir mahrec ve san'at ve zirâ'atlerini icrâ edecek arâzî bulurlar.

Sânîyen: El-yevm metrûk kalup Muhâcirîn-i İslâmiyye için dahi emin bir melce' olabilecek olan arâzî-i münbite-i cesimeyi zira'ate tahsîs ve memleketin menâbi'-i zer'iyyesini tevsî' etmek ve orada sâkin urban aşâir-i bedeviyyesini hall-i medeniyyete koymak ve ol-civârda (fırak) gibi serkeşlikde bulunan kazalarda emniyyet ve âsâyîşi i'âde eylemek ve Muhâcirîn-i İsrailiyyenin Avrupa'da bulunan mezhebdâşları tarafından ve onların Filistin'e avdetlerini iltizâm eyliyen milel-i Hıristiyanıyye cânibinden bâligan mâ-belag tedârük olunacak ve sanâ'at ve zirâ'atde fûnûn-ı hâzırânın gösterdiği usûllerin icrâsından ve böyle bir teşebbüs-i azîmin hüsn-i idâresinden hâsıl olacak sermâyelerle sanâyi'-i mahalliyeyi ihyâ eylemek.

Sâlisen: Hazine-i celile muhâcirîn'in ikamet edeceği arâzînin bedelâtı olmak üzere derhâl verilecek mebâlig-i külliyyeden başka cem'iyyet-i muhâcirenin idâresi için ihdâs olunacak kumpanyanın mu'âmelâtından doğrudan doğruya veya bi'l-vâsıta hissedâr olacak eyâletlerin ale'd-devâm tezâyüd edecek vergüleriyle külli istifâde etmek.

Râbian: Devlet-i Aliyye için ecnebî sermâyeleri vâsıtasıyla niyyât-ı seniyye-i cenâb-ı padişahiyye ve âmâ-i düvel-i garbiyyeye muvâfık ve muhsinâtı bi't-tecrübe sâbit olduktan sonra eyâlât-ı sâire-i şâhâneye dahi ta'mîme sâlih ıslâhâtın icrâsı mümkün olmak.

I. Mâdde: Hükûmet-i seniyye Belka Sancağı'nda kâin arâzî-i mîriyeyi mübâya'a ve arz-ı Filistin'in iş bu kısmını millet-i Museviyye ve sâireden muhâcirler iskânıyla tevsî' ve i'mâr edecek bir kumpanya teşkilî için sâhib-i imtiyâza salâhiyyet-i lâzime i'tâ buyuracaktır.

II. Mâdde: İş bu kumpanya *arz-ı Filistin'de, iskân-ı muhâcirîn Osmanlı Kumpanyası* nâmıyla yâd olunacaktır.

III. Mâdde: Kumpanya zât-ı şevket-simât Hazret-i Padişahînin himâyet ve sahâbeti ve Hükûmet-i seniyyenin nezâreti tahtında olacak ve Bâb-ı âlî işbu imtiyâzın şerâit-i esâsiyesiyle kavânîn ve nizâmât-ı seniyye ahkâmının tamamen icrâsına dikkat etmek üzere bir müdir ile bir müdir mu'âvini ta'yîn edebilecektir.

IV. Mâdde: Hükûmet-i seniyye şimdiki Belka mutasarrıflığına hâlel gelmeksizin orasını doğrudan doğruya Suriye Vilâyeti'ne tâbi' ayrı bir mutasarrıflık hey'etine vaz' buyuracaktır.

V. Mâdde: Kumpanyanın merkezi Dersaadet'de olacak ve fakat münâsib göreceği bir veya bir kaç pây-ı tahtlarda şu'beler te'sisine salâhiyeti olacaktır.

VI. Mâdde: Hükûmet-i seniyye işbu imtiyâzın teshîl-i icrâsıçün Belka Sancağı'nın Ürdün ile Darbül hac arasındaki vâki' kısmını ilerüde ta'yîn olunacak ve şartnâmede muharrer şerâit mücebince tekasît-i mu'ayyenede te'diye kılınacak bir meblağa mukabil kumpanyaya fûrûht etmeliği ta'ahhüd eder. Salt şehriyle ona mülhak arâzi kumpanyaya verilecek arâziye dahil olmayacaktır.

VII. Mâdde: Hükûmet-i seniyyenin Belka sancağı'nda kumpanyaya fûrûht edeceği arâzi bir milyon akr ya'ni 4.356.000 dönüm ve her bir akrın fiyâtı dahi ... gurus olmak üzere ta'yîn kılınmıştır. Ma'mâfih Salt şehriyle arâzisi müstesnâ olmak üzere Belka Sancağı'nın hudûd-ı mezkûre dâhilindeki kısmı bir milyon akrdan ziyâde arâziyi şâmil ise Hükûmet-i seniyye şu fazlayı kumpanyaya terk ve kumpanya ilk bir milyon akr ne fiyâta almış ise o fazlayı dahi yine o fiyâta mübâya'a edecektir. Ve Belka Sancağı'nda bir milyon akrdan noksan arâzi var ise Hükûmet-i seniyye noksanı Aclun Sancağı'nın Belka Sancağı'na muttasıl arâzisinden ikmâl eyliyecektir.

VIII. Mâdde: Kumpanya imtiyâz-ı fermân-ı âlisi tarihinden i'tibâren üç sene zarfında Hayfa'dan Taberiya'ya ve oradan dahi Ürdün vâdisinden geçerek Bahri Lüta kadar bir timur yol ameliyâtına mübâşeret edecektir. Hükûmet-i seniyye dahi mîriye aid arâzi-i hâliye ve gayr-i mezzû'anın kâf-fesini ve timur yolun geçeceği kaimekamlıklardan bulunup harâb olmuş bi'l-cümle karyeleri Belka arâzisi ne fiyâta satılmış ise o fiyâta kumpanyaya fûrûht ve bir de yolun her iki cihetinde mîriye aid arâziden meccânen birer kilometre arâzi terk eyleyecektir. Şu kadar ki bu bir kilometre mesâfe arasında efrâda aid arâzi var ise o arâzi tazmînât mukabilinde i'tâ olunacaktır.

IX. Mâdde: Hükûmet-i Seniyye arz-ı Filistin'in hiç bir cihetinde evvelce maru'z-zıkr İskân-ı Muhâcirîn Kumpanyası'na teklif etmeksizin sâir kumpanyaya arâzî terk ve umûr-ı nâfia havâle etmemekliğe ve yeni sancakda müzâyedeye konulacak emlâk hakkında kumpanya'ya hakk-ı rüchân i'tâ eylemekliğe muvâfık buyrulur.

X. Mâdde: Hükûmet-i seniyye emlâk ve ma'den ve orman ve sâireyi rehn makamında alarak fâiz nizâmı ile akça ikrâz ve biçilmemiş mahsûlât ile çiftlik edevâtı ve sâire mukabilinde muvakkaten pare idâne etmek ve'l-hâsıl zirâ'at bankalarına mahsus olup şartnâmede ta'yîn olunacak mu'âmelât-ı sâireyi icrâ eylemek üzere bir zirâ'at sandığı teşkili için kumpanyaya me'zûniyyet-i lâzime i'tâ eder. Merkez-i hicret neresi ise zirâ'at sandığı şirketinin merkezi dahi orada olacak ve fakat şirket mu'âmelâtını tevsi' ile arz-ı Filistin'in her bir cihetinde şu'belere ihdâ edebilecektir.

XI. Mâdde: Müdür ve muhasebecilerle mal müdirleri muhacirler tarafından intihâb ve cânib-i hükûmet-i seniyyeden tasdik olunacaktır. Bâb-ı Âlî bunlardan sû-i hareketleri tebeyün edenleri azl edebilecektir.

XII. Mâdde: Kumpanya İdâre mesârifiçün Hükûmet-i seniyyeye ilerüde kendü arâzîsi nisbetinde ta'yîn olunacak hisse-i mesârifi te'diye eylemekliğe ta'hhüd eder.

XIII. Mâdde: Merkez-i livada kumpanya tarafından hiç olmaz ise bir vekil bulunacak ve bu vekil mutasarrıfla icrâ-yı muhâbere eyleyecektir.

XIV. Mâdde: Muhâcirler her hangi milletden olur ise olsun teb'a-i Devlet-i Aliyye'den addolunacak ve'l-yevm Memâlik-i Şahânedeki mer'iyü'l-icrâ olan kavânîn ve mu'âhedât ile tayîn olunmuş mehâkime tâbi' olarak hidemât-ı mülkiyye ve sâirede istihdâm olunacaklardır.

XV. Mâdde: Muhâcirlerin meskûn oldukları arâzîde teşkil edilecek mehâkimin cümlesi muhâcirlerden mürekkebe olacağından bu mehâkimde fasl u rü'yete olunacak de'âvî kabil-i istinâf olmayacaktır.

XVI. Mâdde: Kumpanya mübâya'a eyleyeceği bi'l-cümle arâzîyi sûret-i dâimede tamamen tasarruf etmek hakkını hâiz olacağı gibi inde'l-icâb menâfi'-i umûmiyyeye müte'allik kumpanyalara nez'-i emlâk hakkında verilen hukukdan dahi müstefid olacaktır.

XVII. Mâdde: Arâzî-i mezkûrenin fûrûhtu orada mevcûd olan orman ve ebniye ile sath-ı arzda veya zîr-i zemîndeki bi'l-cümle ma'denler dahi

şâmil olacaktır. Bu ma'denlerin işledilmesi hususu nizâmât-ı mahsûsiyeye tâbi' olacaktır.

XVIII. Mâdde: Kumpanya mübâya'a eyleyeceği arâziyi istediği gibi senedât-ı meşrû'a ile fûrûht ve istiğlâl veyâ mübâdele edebilecektir. Senedâtın kayd ve mübâdelerine mahsûs kalem merkez-i livâda bulunacaktır. Maamâfih arâziyi iştirâ edecek âdem nizâmât-ı mahalliyyeye teba'iyete mecbûr olacaktır.

XIX. Mâdde: Kumpanya kabul olunacak muhacirlerin ahvâllerini tef-tîşe ve kendü nizâmâtına mugayir hareket edenler mahkeme tarafından ta'yîn edilecek mikdâr tazmînât te'diyesiyle oradan tard ve teb'ide salâhiyeti olacaktır. Fakat hükûmet-i seniyye bir veyâ bir çok muhacirlerin kabûlüne karşı sûret-i mahsûsada i'tirâz buyuracak olur ise kumpanya bu i'tirâzı nazar-ı i'tinaya almağa mecbûr olacaktır.

XX. Mâdde: Arâzi kumpanyaya terk ve teslim olunduktan sonra orada kalacak ahâlîye kumpanyanın hükm ve nüfûzunu kabûl ve tasdîk etmiş nazarıyla bakılacak ve ahâlî-i merkume işbu imtiyâznâme mücebince muhacirlere verilen imtiyâzâta ve tahmîl edilen vezâif ve taahhüdâta iştirâk eyliyecektir.

XXI. Mâdde: Hükûmet-i seniyye kumpanyaya terk ve fûrûht eylediği arâziden el-yevm ne mikdâr vâridât almakda ise kumpanya 12 sene müddetle kendüsüne o vâridât nisbetinde bir meblağ te'diye etmeğe müteahhid olub bu para son 7 senenin hesab-ı mutavassıt üzere vâridât-ı seneviyyesi üzerine ta'yîn olunacaktır. Hükûmet-i seniyye dahi cem'iyet-i muhâcireye verilen arâziyi kumpanyaya terk olundukları vakt tedâhülde kalmış bi'l-cümle vergü ve tekâlîfi var ise onlardan âzâde eyliyecektir.

XXII. Mâdde: Hükûmet-i seniyye cem'iyet-i muhâcireye âid bi'l-cümle arâzinin defterini tanzîm edecek ve bu arâzi üzerine a'sâr bedelini tecâvüz etmemek üzere bir emlâk vergüsü ta'yîn eyliyecek kumpanya dahi mezkûr 12 sene müddetin inkizâsından sonra emlâk vergüsüyle âğnâm resmini te'diyyeye mecbûr olacaktır.

XXIII. Mâdde: Muhacirler iki sene için hidmet-i askeriyye veyâ bedel-i nakdîden mu'âf olacak ve bu müddetin inkizâdından sonra sâir bi'l-cümle teba'a-i sahâne misüllü hidmet-i mezkûre ile mükellef bulunacaktır.

XXIV. Mâdde: Hükûmet-i seniyye cem'iyet-i muhâcirenin mu'âmelâtı netice-pezîr olduğu hâlde ilerüde arz-ı Filistin'in sair cihetlerine dahi tevessü'nü aynı şerâitle teshîl buyuracaktır.

XXV. Mâdde: Kumpanya cem'iyet-i muhâcirenin temekkün edeceği arâzî üzerinde her nev' ıslâhât ve umûr-ı nâfianın lüzûm ve ehemmiyetini ve sûret-i icrâsını hükûmet-i seniyye tarafından mensûb mühendis ile bi'l-ittifâk kararlaştırılacaktır. Bundan başka lüzûm göreceği rüsûmu dahi ahz ve istifâ eyleyeceğinden bu rüsûmun cem'iyet-i muhâcire vâridâtından add ve i'tibâr olunacağı şartnâmede tasrîh eylemek lâzım gelecektir.

XXVI. Mâdde: Zât-ı şevket-simât hazret-i padişahîde mücerred memleketin ve ahâlîsinin menâfi'ni vikayeten kumpanyaya bu imtiyâzı i'tâ buyurmuş olmağla kumpanya dahi mu'âmelât-ı seneviyyenin icmâlini ve işbu imtiyâz-ı şerâit-i muhtelifesinin sûret-i cereyânı hakkında müdirlerin mütâlaâtını hâvî olarak her sene hükûmet-i seniyyeye hâl ve mevki'ne müte'allik ve müdirler tarafından mûmza bir defter takdîm eyliyecektir.

XXVII. Mâdde: Zât-ı şevket-simât hazret-i padişahî kumpanyanın mu'âmelatını te'mîn veyâ teshîl için ilerüde şerâit-i imtiyâziyyesince arz eyliyeceği ta'dilâtı lütfen nazar-ı i'tibâra almaklığı taahhüd buyurur.

XXVIII. Mâdde: Kumpanyanın sermayesi işbu mukavele-nâme ile 50.000 ta'yîn olunmuş ise de anı istediği gibi tezyîde salâhiyyeti olacak. Şu kadar ki ez-ser-i nev mevki'-i tedâvüle çıkarılacak senedâtın bedel-i i'tibârîsi kâmilen te'diye ve istifâ kılınmak lâzım gelecektir.

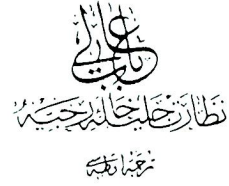
XXIX. Mâdde: Cem'iyet-i muhâcirenin intizâm ve asâyiş-i umûmîsi muhacirlerin içinden müntahab piyâde ve süvâri bir kuvvet ile te'mîn olunacak. Ve bu kuvvetin mesârîfi cem'iyet-i mezkûre tarafından tesviye kılınacaktır. Kuvve-i mezkûre mutasarrıfın emri altında bulunub reisini dahi kumpanya idâresiyle müttefiken mutasarrıf nasb edecektir. Hükûmet-i seniyye ahvâl-i âcilede kumpanya tarafından vuku'bulacak taleb üzerine ve her ne vakt münâsib görür ise cem'iyet-i muhâcireyi askerle dahi himâye eyliyecektir.

XXX. Mâdde: Kumpanyanın me'mûrîn-i Devlet-i Aliyye ile cereyan edecek münâsebâtında mutasarrıfın intihâbına göre Fransız veyâ İngiliz lisânlarını isti'mâl etmesine müsâ'ade olunacaktır.

XXXI. Mâdde: Kumpanya imtiyâz fermân-ı i'tâ ve nizâmât-ı dahiliyyesi tasdik buyurulduğu tarihten i'tibâren bir sene zarfında teşkil olunacak ve Filistin'de işlemeğe başlayacaktır.

XXXII. Mâdde: İşbu imtiyâzın şerâit-i mündericesinden ba'zılarının tefsîrinden veyâ mesâil-imühimme-i sâireden dolâyı Hükûmet-i seniyye ile kumpanya beyninde bir ihtilâf zuhûr eder ise keyfiyyet hükûmet-i seniyye ile kumpanya tarafından iki mâh müddet zarfında nasb edilecek mümeyyizlere havâle olunacaktır. Bu müddetin inkizâsında tarafeynden yalnız biri mümeyyizini intihâb eylemiş bulunur ise bu mümeyyiz mes'eleyi fasl u rü'yet edecektir. tesâvî-i ârâ vuku'u mülâhazasına mebni mümeyyizler mes'eleyi tedkîke ibtidâr etmezden evvel ... müddet zarfında kat'iyyen i'tâyı hüküm eylemek üzere bir üçüncü mümeyyiz intihâb eylieceklerdir.

XXXIII. Mâdde: İşbu imtiyâz tasdik buyurulacak ve taraf-ı eşref hazret-i mülûk-ânedan kumpanyaya terk olunacak arâzînin bedel-i maktu'una mahsûben tarafeynden kararlaştırılacak bir meblağın hükûmet-i seniyyeye te'diyesi üzerine kumpanyanın mâlî olacaktır.

اولاً الرضیٰ فلسطینہ انامکوم دروم اعلیٰ بودی ایچونه برمرزحجرہ اهدت اولمنہ بر راسی بربہ معاہدہ سنیہ انرا انجمنہ اولدینی بربودیل
ایچونہ رضیٰ بریمجا اولنور ویر بودیل اولدرہ مصلح و تعد بانسہ مصونہ اولدقلی و معاہدہ مذکورہ یا معاہدہ روزنہ ایچونہ عزلی
جدیدہ ایقاع ایلدیم سنیہ سیام اربہ بر کج و صف و زر اعدیٰ اطرارہ چک الرضیٰ بودیل
تا یا ایضاً سترک نالوٰب بر حیرہ سلاخیه ایچونہ رضیٰ ایلدیم اولنور اولدرہ الرضیٰ بنده جیمیہ زر اعدہ تخص و سملک
سابع زر عینی توسع ایتمک اولدرہ سانه عیالہ عساکر بدویسی حال سنیہ قرعید اولوچورارہ (قران) کی سرنسندہ برسانہ
نقارہ انیت و اکیسی اعارہ ایلک و راجریہ سیریک نیک اولدرہ بارہ بولنک ندھبیلدی طرفندہ وانک فلسطینہ عربی
انترام ایلیانہ ملا حسیانہ جانیسدہ بالغا مابغ تارک اولنور صد رعاعت و زر اعدہ قونہ مصرہ و لر سوتر کی اصول لایک
اجل سندیہ ویریلر برتیب عظیمہ صد اولدرہ سندہ حال اولنور حیرہ سیرا لر صلیح سحر کی اہیا ایلک
تا یا حیرہ جیمیہ راجریہ افات ایچک ایچونک بدو اولوچورارہ رضای ویریلر چک مابغ کلیم روزنہ جمعیت طاجریہ و لور یک
اهدت اولنور صد قویانہ نیک معاہدہ سندہ طوطیہ و بابا اوسط حصہ زر اولنور حیرہ ایلدک عن الدولم تاریدیمہ چک ویریلر
کلی اسفارہ ایلک
ایضا روزنہ ایچونہ ایچی سیرا ری واسطہ سیرا سینیہ حیرہ بار کیمہ و مال دول غیریہ مؤلفہ و محاسن بالفیرہ مات ایلد سندہ
ایضا سارہ حیرہ ایچونہ رضیٰ صلیح اصلا حایک الرضیٰ سنہ اولنور

Bayram Kodaman-Nedim İpek

بیتیاره حکوت سینه بلقا سجا عنده کاشه اراضی میره بی باعد اراضی فسطیح استوسیت مسویه سازه ونه مطهر
اسکانه توسع وعمار اید جه بر قویانه تکلیف اجمیره صاحب امیاده صلاحیت لازم اعته پوره جقد -

بیتیاره استر قویانه اراضی فسطیقه اسطانه مطهریه عثمانی قویانه سی ~ نایبه یاد اوله جقد -

بیتیاره قویانه زاده شوکسسه حفته باره حقیق حیات صحیحی وکلوت سینه نیک نظریه تحت اولر صید و باغ علی استواریان
شرط اساسیه قویانه ونه ماسینه احطانه تکلیف اجمیره وقت اتمه اوردوه برصدیر اوله برصدیر معاوله بقینه ای بر جقد - //

در بیتیاره حکوت سینه سدی بلقا سقر تلف خلل کمالکسریه اراضی طریقیه طریقیه سوره ولایت تاج آری بر سقر فلی
هیند وضع پوره جقد -

بیتیاره قویانه مرکزی در سعادت اولر صید و فقط ساب کوره جلی بر دیار تاج مای خنده سیدر نایسینه صلاحیتی
اوله جقد -

بیتیاره حکوت سینه استواریان سیریل اجمیریه بلقا سجا علی " ارونه ایله " خرابیج ~ اده سنده ذوق قسنی ایدر وده
بقینه اولر صید و سقر فامره محرر شرط موصی تقاسط معینده تاریر تقدیمه بر سقد مفه قویانه قویانه تکلیف اجمیره ایدر

" سبط " سیریل اولر معموله اراضی قویانه و بریلر هله اراضی داخل اوله جقد -

بیتیاره حکوت سینه نیک بلقا سجا عنده قویانه قویانه جلی اراضی بریلوه " آق " یعنی رت مینو اویسوز اعل
ایله روغ واهیر " آق " ای قیانه وضی ... غریبه اولر اوردوه بقینه تکلیف -

اوله اوردوه بلقا سجا علی حدود مذکورده واجنده کاقسن بریلوه - آق ~ وده زیاده اراضی بریلر هله حکوت سینه سوز فلی
قویانه بریلک قویانه ایلیک بریلوه " آق " ای نه قیانه المسیر اولر فلی وضی نه اول قیانه با ایدر جقد -

بریلوه " آق " وده نقصانه اراضی اولر حکوت سینه نقصان " عجبوره " سجا علی بلقا سجا عنده مفصل اراضی سینه اولر
ایله جقد -

Bayram Kodaman-Nedim İpek

تویبارده توپباره ایبانه ایبار و نهاریس ناریخته اعتبار ایوج نه طریق " صیفا " ده " طیبیا " به او و او در رضی ارملاه واریسینه کورک بحرالهم فدر برنجور یول عمیانه مکتوت ایدر جفدر حکمرتینه رضی میرمه عاندا ایضی خلیه و غیره ضرور عیله قانوسی و غیره یولای کوریک قانمققلقد رنه بونوب قریب اولسه بالجه قریب رنه بلقا ایضی نه قیانه و انجه ایسه اوقیانه قویبارده قریضه و برره برکله هریج هریت میرمه عاندا ایضی نه صبا نأ بریکلوترو ایضی ترک ایلمه جفدر

سوقد که بو بریکلوترو سانه اروسنه قاره عاندا ایضی وارار ایضی نه صیانه مکتوت اعنه اولر جفدر طقور ایبارده حکمرت سینه رضی فلسطیه لیمی برجهتی اویر ساندلا اسطامه و لاجیرمه قویبارنه تکلیف ایلمسینه سانه قویبارده ایضی ترک و اورانامه هر ایله ایجا مکتله و یک سناهده مزایچه قویله جو املاک صفت قویبارده سو حجانم اعتبار ایلمسینه مکتوت ایدر برجهتی حکمرت سینه املاک و معدنه و اورمانه و سانه ای رهه مکتوت ایدر قانصه نه رضی ایلمه قریب افرامه و جکلمسه محصول ایلمه جیفقلاک اولانه سانه مکتوت موقنا بایره اولر ایتمه و ایضی زراعت بانقر لیه مخصوص ایتمه سینه سانه و نه تعیه اولر جو معامله سانه ای ابرایمات اوزره زر زراعت صندیغی تکلیف ایلمه قویبارده مازوت لازمه اعتبار میره و غیره زر مالیه زر زراعت صندیغی شرکت رضی اوزره اولر جو و قریب شرکت معاملاتی توپسایلمه رضی فلسطیاک هر برجهتی شعر احدث ایدر ایلمه جفدر

ایبارده مدیر و محاسبه جلد مال مدیری مطا هر طرفنده ایتمه وجاب حکمرت سینه نه تصدیق اولر جفدر با رعایت بروردنه سو هرندی نیبه ایلمی عزله ایلمه جفدر اولر ایبارده قویبارده اوره مصایغی حکمرت سینه ایدر و کئدر ایضی سنج تعیه اولر جو صنه مصایغی نایم ایلمکله تعیه ایدر اولر ایبارده هر اوزره قویبارده طرفنده لیمی اولر ایلمه برکنله بونو جو دیو و کول مسخر قله ایلمی خایره ایلمه جفدر اولر ایبارده مطا هر هر رضی مننده لیمور ایلمه اوسونه تعمه و ایضی نه عد اولر جو و ایسم ممالک هته اوره و غیره اولر ایبارده قویبارده و معاهد سینه تعیه اولسه حکاکه مانع ایلمه رنه صدمانه ملکه و سانه ره ایسخر اونه جفدر ایبارده مطا هر ترک سکونه اولد لیمی ایلمه نکتله ایلمه جفد ممالک همدی مطا هر لیه مکتوت اولر جفدر برکنله و صل و رویت اولر جو و عادی و نه استیاف اولر جفدر

Bayram Kodaman-Nedim İpek

اوله خجیاره قومیایه سیاه ایله جک بالجه ارضیه حوره وارده تاما قورق ایزه حقیق حانه اوله جفهن کنه عتدایوب منع
عمیریه منقل قومیایله ترع املک حقیق ویریلله حقوقده رضی مستقیمه جفده
اوله خجیاره ارضیه منگوره ناک فروضی اولدو برصود اولدو اورمان و ایشیلر سطح ارضده ویا زیر زمین کولجه معنای
ترعل اوله جفده بومدنک ایشیلر حقیق ناک ماله مؤمنیه نای اوله جفده

اوله خجیاره قومیایه سیاه ایله جک ارضیه ایستیک کنه سند شریعه ایلر فروض و اشکلان ویا سایر ایشیلر جکده
سندک قید و سایر نه مؤمن کنه مرکز لوره بولنه جفده ایله ارضیه اشکال جله اوله ناک حقیق تفسیر جکده
اوله خجیاره قومیایه قول ورضی سلاجیک اوله ای تفسیر و کند وقت ماله معیار حرکت ایشیلر حکم قیلمده تفسیر
ایله جکده معنای قومیایه تا اویسلا اولدو طرد و عتده صلاح حقیق اوله جفده فقط حکمت نیه بر دیا بر صود و برین

قولو نایبو صوره مؤمن صوره اغراضه یوره جله اوله ایله قومیایه بواغده من نظر اعتسایه ایله جکده
یک خجیاره ارضیه قومیایه ترع و تک اولدوقده جکده اولدو ناک ص اقایه قومیایه ناک حکم و نفورنی قول و تفسیر
ایله جکده باقی ص و اهل رفقه اشوا ایستار مار صی سلاجیکه ویریلله ایستار و تحیل ایشیلر و ناک اولدوقده اشکال

ایله جکده
یک خجیاره حکمت نیه قومیایه ترع و فروض ایله جکده ایستار ایستار نر مضار وار اولدوقده قومیایه اوله جکده
مدک کنده اولدو اوله جکده بر صیق نایب ایله سفید لایه بونا یه صول یه ناک صلب سوسط اولدو وارنده
سویه اولدوقده حقیق نیه رضی صیقت سلاجیکه ویریلله ارضیه قومیایه ترع اولدوقده وقت ایله جکده

قلمه بالجه ویکو و نالیق وارایله ندره اولدو ایله جکده
یک خجیاره حکمت صیقت سلاجیکه عتدایله ایشیلر و قومیایه ایله جکده و بواغده اولدوقده عتدایله نایب نایب اولدو
براملان و برکن تفسیر ایله جکده قومیایه رضی منگور اولدوقده ناک ایستار ایستار ایستار ایستار ایستار
مخبر اوله جفده

یک خجیاره سلاجیکه ایستار ایستار ایستار ایستار ایستار ایستار ایستار ایستار ایستار ایستار ایستار
نکته اشکال سلاجیکه ایستار ایستار ایستار ایستار ایستار ایستار ایستار ایستار ایستار ایستار ایستار

Bayram Kodaman-Nedim İpek

یکدیگر در بزمیاده حکمت سیه مطرجه ناک معاملاتی نتیجہ پذیر اور دینی حالک ایلوره امره فلسطیه سازجہ بزمیاده
توسعی عینی شاطلہ تریل بیره جقدہ

یکدیگر بزمیاده قریبہ جمعیت مطرجه ناک مکہ ایدہ جکی اضمہ وزرنده هر نوع اصلاحت داور نافع ناک فریتم و اکتیتم و صوریه
اجرائی حکمت سیه طرفندہ منصوبہ مندسن ایلر بالاد قاعہ قریشیہ جقدہ بوند بزمیاده فریتم کورہ جکی سوسه رضی اجند
واستیفای ایلر جندہ بوسولہ جمعیت مطرجه واردانده عد و اعتبار و نہ جفتی شطرنجیادہ تصحیح اجماع لازم کلمہ جقدہ

یکدیگر بزمیاده زاید کوشش جفتہ یادشمن مجرد ملکیت و اھالیسہ سافن و قایہ قریبایہ اربشاری اعصی بزمیاده
قویانہ رضی معاملاتی سنیوہ ناک اجمالی و اشواشیار شراط مختلفہ سناک صوریه جزیایہ جفتہ سیدر لکن معنای حادی
اولر وہ اھسنہ حکمت سیه جالی و موقفہ سناک و مدیر لک طرفندہ مضی بر وقت تھیم ایلر جقدہ

یکدیگر بزمیاده زاید کوشش جفتہ یادشمن قویانہ ناک معاملاتی نامیہ و با تریل ایلر وہ شراط اشباری سنج
عصہ ایلر جکی تعدیلات لطفاً نظر اعتبارہ المقلنی تھیم بوز

یکدیگر بزمیاده قویانہ ناک سراسی اسوقا و نہ نام ایلر نعیبہ اور تھیم بزمیاده ان ایلر بزمیاده
توقدیم از سونو موقع تداول جیفایر جود سناک بدل اعتبارین کاملاً تادیر و استیفای لقمہ لازم کلمہ جقدہ

یکدیگر بزمیاده جمعیت مطرجه ناک انتقام و اسکیہ عمومی ملاجزلن ایلر نہ سنجی یارہ و سوار بر قوت ایلر نامیہ بزمیاده
و بوقوت ناک مصارع جیت مذکورہ طرفندہ نسیم قلم جقدہ قوت مذکورہ مصدق ایلر ایلر بزمیاده
اڈرہ سید سفقاً تصرف نصب ایلر جقدہ حکمت سیه احوالک عا جدرہ قویانہ طرفندہ وقوع جیمہ طلبہ اور زینہ و اھرنہ
نسب کور و لیر جمعیت مطرجه ی عکسہ رضی حمایہ ایلر جقدہ

اوتوز بزمیاده قویانہ ناک معویہ دول علی ایلر جزیایہ جک سناک مصدق اشباری کورہ قریشی و با ایلر
سازدی استعمال ایلر سعت اولر جقدہ

Bayram Kodaman-Nedim İpek

اوتوز برجهاره قوبانیه ایله قوبانیه عالییه اعه ونه رنه د اخلیس تصدییه بیهلیم تاریخده اعباا رینه طرفت نشین اوتوز
و فلسطینه ایلمک باسلام جقه

اوتوز ایلمجهاره اقبو ایسارت سراط مند جسنده بیهلیمه تصدییه و باساق رانه ساره رنه طویلا حکوت سنیه ایلم قوبانیه
یتیم برجهاره ظهور ایله ربه سیت حکوت سنیه ایلم قوبانیه طرفنده ایلم ماه مدسه طرفت نصایط جله منیره حوله اوتوز جقه
بودنک انصاف طرفنده باکتری سیرت ایلمه برنور ایسه بر سیرت ایلمه فصل ور و سیرت ایلمه جقه
ساوی آرا و قوی ملاحظه سیرت منیر سیرت ایلمه ایلمه اول مدسه طرفنده قطعاً اعه ی حکم ایلم
اوتوز برجهاره ایلم جقه

اوتوز ایلمجهاره ایلم تصدییه بیهلیم جوه و قوت طرفه مدله نونه قوبانیه برت اولوز جوه ایلمه بدل مطلقه
حکماً طرفنده قرادیدیم جوه بر مصلحت حکوت سیرت نادریم اوتوزیم قوبانیه ناک مالایم جقه

